

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Gáspár László

Cím:

„...azelőtt Budapest?”

Forrás:

Essi Kurir

Bp.
(Hely)

1942 VI. 16.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

Osztályozás

Tárgy

725.092.1

Hely

Idő

1942.

Személy

„...azelőtt Budapest?”

Az idén ötven éve, hogy Buda, Pest és Óbuda egyesítéséből hivatalosan megalakult Budapest. Ekkor már évtizedek óta viselte nevét. Keresztapja Széchenyi volt, akinek névadását az országgyűlés egyesítő törvénye előtt a közhasználat szentesítette. Mint a legtöbb lángelme legigazabb alkotásai, ez az ötlet is elődök tapogatózó kívánságából kelt ki. A pestiek és budaiak már rég érezték, hogy külön statutumaik sáncában is tulajdonképpen egy eljövendő nagyváros reménybeli polgárai. Ajkukon lebegett a leendő főváros neve, egyre sürűbben mondtak Pestbudát és időnként már ezt írták: „Buda-Pest.” Széchenyi javaslata valójában egy lappangó közözhajt ébresztett önmaga tudatára.

Kerek száz esztendő múltán egyesek egyszerre csak elégedetlenkedni kezdenek Budapest nevével. Kifogásolják benne, hogy össze lehet tévesztetni egy szomszéd állam fővárosának nevével, meg hogy a Pest név hangzásra nézve azonos a nyugati nyelvekben a dögghalál megjelölésével. Mindjárt ajánlanak is helyette új és szcrintűk tetszetősebb nevet. Legyen a főváros neve egyszerűen Buda, vagy Budavár, vagy legalább Pestbuda, — hogy a régi névvel semmi rokonságot nem tartó, vadonatúj ötletekről ne is beszéljünk.

Hiba volna a törekvéseket lebecsülni. Ha mozgalomra még nem is sodródtak össze, mint elszigetelt kívánságok sem teljesen vesélytelenek. Hangoztatóik között akadt már egyetemi tanár, ismert jeles író, nagynevű művelődéstörténeti kutató. Az utóbbi alaposan megindokolt javaslatát a mai magyar közvélemény egyik legfontosabb fórumán, Székfű Gyula folyóiratában tette közzé annakidején. A névváltoztatás hívei sok egyéb érv között külföldi példákra is hivatkoznak. Ezek a példák azt látszanak bizonyítani, hogy a mesterséges névadás, ahol szükséges, könnyen és biztosan megvalósítható s a közhasználat ellenkezés nélkül rövidesen elfogadja.

Felhozzák például, hogy vagy másfél évtizeddel ezelőtt Norvégia fővárosa felvette a ma járatos Oslo nevet s azóta már a hajdani színjeles tanulók sem emlékeznek a régi névre, hát még azok,

akik Krisztiánidát mindig összetévesztették Stockholmmal. Nehéz messziről egy idegen nemzet családi ügyeibe beleszólni, bajos elbírálni, hogy miért készítette valami rossz történelmi emlék a norvégokat fővárosuk régi nevének elvetésére. De annyit tudok erről, hogy Oslo a főváros egy kiterjedt részének népies megjelölése volt, amely ilyen formán élt a közhasználatban. Ügylátszik alkalmas volt arra, hogy az egész város nevévé váljon, amire nálunk Buda akár maga, akár valami mondvacsinált toldással együtt aligha tarthat igényt. Megint nem beszélek a teljesen önkényesen koholt nevekről, amelyeknek semmiféle történelmi előzménye és néplélektani hitele nincs.

Aztán hivatkoznak arra, hogy Szentpétervár is nevet cserélt s a nemzetközi forgalom és szóhasználat kénytelen-kelletlen hamar megszokta Leningrádot. Engem ez a példa még kevésbé győz meg. A Szovjetunióban napirenden voltak a városnév-változtatások. Volt egy város, amelyet elneveztek Trockijnak. Sietve meg kell vallanom, hogy zavarba jönnék, ha ennek az állításomnak az igazolására szöklítanának fel; ezt a városnevet ugyanis pár éve nem találni a térképen. Egy másik várost Zinovjevsknek neveztek el, de mire Budapest nevének reformátorai megszokhatták volna, már Kirovsknak hívták. Nizsnij-Novgorodot most Gorkijnak hívják. Nagyon tiszteltem Gorkijt, akinek művei nemcsak az orosz, hanem az egyetemes európai műveltségnek is részei, mégis ez a városnév úgy hat rám, mintha Szegedet egyszerre csak elneveznék Tömörkénynek. De még a legtartósabbnak bizonyult névváltoztatás, Szentpétervár új neve körül sincs minden rendjén. Egy jó évtizeddel utána ugyanis Nagy Péter megint hivatalos nemzeti hős lett, emléke újra elfoglalta helyét az iskolai oktatásban és a hivatalosan irányított közvéleményben. Ma már szovjetszempontból is csak az van megindokolva, hogy Lenin emléke kapott egy városnevet, de az nem, hogy Nagy Pétert megfosztották az emlékezésnek ettől a formájától.

Nem, egy városnak nem lehet csak olyan egyszerűen nevet adni, mint egy újszülött gyermeknek. Egyébként mit is mondok? Mintha bizony az újszülöttek neve csak olyan önkényes megjelölés volna. Mintha abba is nem játszana bele a nemzeti, vallási, felekezeti és

családi hagyományok megannyi megkötő és eligazító emléktárháza. „A társadalmat — mondta Comte Agost, a szociológia megalapítója — az különbözteti meg a természettől, hogy történelem van benne”. Csodálatos, hogy ezt gyakran éppen azok felejtik el a legjobban, akik a legtöbbet emlegetik a hagyományok fontosságát.

Igaz, olyan neveket is kínálnak Budapestnek, amelyek a magyar történelem régi és dicsőséges korszakaira, olykor mondai mélységekbe vesző emlékeire utalnak. De iskolakönyvi emlékek nem pótolhatják egy városnév eleven és átélte történelmi levegőjét. Egyébként merőben érthetetlen, hogy a hagyományoknak ezek a türelmetlen tisztelői miért nem tartják tiszteletben a százéves és hétköznapi napjainkban is elevenen élő hagyományt. Attila sátorvárosa, Mátyás király budai palotája szép és nemes történelmi emlékeink. Csak, hogy ezeket az emlékeket ma már nemcsak a beláthatatlan idő, de korszakok különbözősége, félbeszakadt fejlődési sorok is elválasztják tőlünk. Micsoda történelmietlen, stílustalan, kortévesztő összezavarása lenne a tényeknek, Budapestet, a modern nemzetállamok, az európai kapitalista fejlődés rendjébe beleilleszkedő Magyarország fővárosát erőnek-erejével valami középkori vonatkozású vagy éppen hűn származást sejtető névvel felcífrázni? Aztán meg, ami száz évvel ezelőtt és azóta történt, az nem történelem? Széchenyi a Lánchíd munkálatainál, Kossuth a «Pesti Hírlap» szerkesztőségében, Petőfi a «Pilvax»-ban, Deák az «Angol királyné»-ban, ez mind nem elég történelemnek? Egy évszázada e jelben, Budapest nevében győzött a csinosodó és pallérozódó magyarság szelleme. Erre a névre fonódott a varázslat, amely a Dunamedence tarka néphordalékából mégis csak izzig-vérig magyar fővárost alkotott, mely magát a magyarságot nevelte a XIX. század városi művelődésére, amely egy fanyar okosságú, érett-kesernyésen villózó észjárású városlakó néppel gazdagította az örök magyarság lelkének szinképelemzését. Ez a név lebeg Bárczy István építő műve felett, erre emlékezteti a világ minden társadalmi reformerét Pikler J. Gyula telekértékkadó-szabályrendelete, a békés haladás ma is csorbitatlan hitelű kánona. Vagy felejtjük-e el a századforduló nagy költői forradalmának rajongását, tépjük-e ki a könyvek közül a «Nyugat» költőinek Budapestért epedő

sorait? Kosztolányi ezt írta róla: «Rímet reád még! Színt, mely éle-
temre odafest! Ha meghalok, mondjátok a síromnál: Budapest.»
Kosztolányi neve halkatatlán lelt. Budapest neve is az.

Gáspár Zoltán